

## ՆՈՆԵՆՆԵՐԻ ՊՈՒՐԱԿԸ

**Ի**մ հորեղբայր Մելիքը թերևս ամենաձախտող ֆերմերն էր ամբողջ աշխարհում: Նա չափից ավելի մեծ երազող էր ու պոետ, այնպես որ իր շահի մասին չէր մտածում: Գեղեցկություն – ահա թե ինչի էր ձգտում նա: Նա կուզենար գեղեցկություն ցանել ծաղկի պես և հիանալ՝ նրա աճը տեսնելով: Պոեզիայի և պատանեկության վաղուց անցած այն հիանալի օրերին ես ինքս մի անգամ հարյուրից ավելի նոնենի տնկեցի նրա համար: Այն ժամանակ ես «Ջոն Դիր» տրակտորն էի վարում, իմ հորեղբայրը՝ նույնպես: Այդ ամենը գուտ էսթետիկա էր և ոչ թե գյուղատնտեսություն: Հորեղբորս հրապուրում էր հենց միայն ծառեր տնկելու և նրանց աճով հիանալու գաղափարը:

Միայն թե ծառերն աճել չէին ուզում: Հողի պատճառով: Դա անապատային հող էր: Ջրից զուրկ: Հաճախ հորեղբայրս ձեռքը մեկնում էր իր գնած վեց հարյուր ութսուն ակր<sup>1</sup> անապատի կողմը և ասում ամենաբանաստեղծական հայերենով, որպիսին դուք երբեք լսել եք:

– Այստեղ, այս սոսկալի անապատում այգի կփթթի, գետնից սառնորակ աղբյուրներ կբխեն, և կյանք կառնի ամենը, ինչ որ գեղեցիկ է:

– Այո, սրբ, – պատասխանում էի ես:

Ես նրա առաջին ու միակ ազգականն էի, որին վիճակվեց տեսնել նրա գնած հողը: Նա գիտեր, որ ես հոգով բանաստեղծ եմ, և հույս ունեւր, որ կհասկանամ իր վեհաշունչ պոռթկումը, որը նրան տանում էր դեպի փայլուն սնանկացում: Եվ ես նրան հասկացա: Ես իրենից վատ չգիտեի, որ նրա ձեռք բերած հողը անպետք էր, անպտուղ անապատ: Մի անհուսալի տեղ՝

1 Ակր (անգլ.)․ մոտավորապես 0,4 հեկտար

Սիերա-Նևադայի ստորոտում: Անապատի փշփշոտ բույսերի բոլոր տեսակները դուրս էին ցցված այդ չոր, խանձված հողից: Ամենուրեք վխտում էին արջամկներ, կոտոշավոր դողոշներ, օձեր և այլ զեռուններ: Այդ հողի գլխին սավառնում էին միայն արծիվներ, ձուռակներ ու ցիներ: Դա ամայության, անմարդաբնակության, ճշմարտության ու վեհության թագավորություն էր: Դա բնությունն էր իր ամենահպարտ, սքանչելի, մենավոր ու չոր արտահայտությամբ:

Ես ու հորեղբայրս «Ֆորդիկից» դուրս եկանք նրա տիրապետության մեջտեղը և սկսեցինք քայլել անջուր անապատում:

– Այս հողը, – ասաց նա, – իմ հողն է: Նա քայլում էր դանդաղ, կոշկի թթով բշփորելով չոր հողը: Կոտոշավոր մի դողոշ հենց ուղիղ նրա ոտքի տակից գետնի երեսը դուրս եկավ: Հորեղբայրս իմ ուսը սեղմեց և քար կտրեց երկյուղած անշարժությամբ:

– Այս ի՞նչ կենդանի է, – ասաց նա:

– Այս պստիկ մողեսը, – հարցրի ես:

– Սա կոտոշավոր մուկ է, – ասաց հորեղբայրս: Սա ի՞նչ բան է:

– Հաստատ չգիտեմ, – ասացի:– Մենք դրանց կոչում ենք կոտոշավոր դողոշ:

Կոտոշավոր դողոշը կանգ առավ մեզանից մի երեք քայլի վրա և գլուխը մի կողմ դարձրեց: Հորեղբայրս մի արագ հայացք գցեց նրա վրա:

– Սա թունավոր չէ, – ասաց նա:

– Եթե մարդ նրան ուտի, – հարցրի ես:– Թե եթե նա կծի:

– Ե՛վ մեկ, և՛ մյուս դեպքում, – ասաց հորեղբայրս:

– Իմ կարծիքով դրանք ուտելի չեն, – ասացի ես:– Բայց և կարծեմ անվնաս են: Ես դրանցից շատ եմ բռնել: Գերության մեջ տխրում են, բայց չեն կծում: Բռնեմ սրան:



- Բռնիր, խնդրեմ,- ասաց հորեղբայրս:

Ես կուզեկուզ մոտեցա և բռնեցի այն կոտոշավոր դողոշը, իսկ հորեղբայրս նայում էր իմ հետևից:

- Զգույշ,- ասաց նա:- Դու հավատացած ես, որ դա՝ թու-  
նավոր չէ:

- Ես սրանցից շատ եմ բռնել,- ասացի:

Ես կոտոշավոր դողոշը մեկնեցի հորեղբորս: Նա աշխա-  
տում էր ցույց տալ, թե ամենևին չի վախենում:

- Զքնաղ արարած է, չէ՞,- ասաց նա ոչ ամենևին հաստա-  
տուն ձայնով:

- Կուզե՞ք ձեր ձեռքն առնել,- ասացի ես:

- Ոչ,- ասաց հորեղբայրս:- Ավելի լավ է ինքդ բռնիր: Ես  
երբեք այսքան մոտիկից չեմ տեսել այս կենդանին: Մի նայիր  
է՛, աչքեր էլ ունի: Երևի մեզ տեսնում է:

- Իհարկե,- ասացի:- Նա ուղիղ ձեզ է նայում:

Հորեղբայրս նայեց կոտոշավոր դողոշի աչքերին: Կոտո-  
շավոր դողոշը նայեց հորեղբորս աչքերին: Այդպես մի կես  
րոպե նրանք նայում էին ուղիղ իրար աչքերի մեջ, հետո կո-  
տոշավոր դողոշը ետ դարձավ ու հայացքը ցած գցեց: Հոր-  
եղբայրս թեթևացած շունչ քաշեց:

- Հազար այդպիսին,- ասաց նա,- երևի կարող կլինենի  
մարդ սպանել:

- Սրանք խմբերով չեն լինում,- ասացի ես:- Հազիվ թե  
երկուսը միասին տեսնեք:

- Եթե սրա մեծը պատահի,- ասաց հորեղբայրս,- երևի  
մարդուն կրծելով կսպանի:

- Նրանք շատ չեն մեծանում,- ասացի ես,- նրանից մեծը  
չի լինում:

- Ինքն այդքան փոքրիկ արարած է, բայց որքան խոշոր  
աչքեր ունի,- ասաց հորեղբայրս:- Դու համոզված ես, որ

դրանք չեն բարկանում, երբ իրենց ձեռքով բռնում են:

– Սրանք, երևի, հենց քաց թողնելուն պես իսկույն մոռանում են այդ,– ասացի ես:

– Դու իսկապես այդպես ես կարծում:

– Այո, հազիվ թե սրանք լավ հիշողություն ունենան:

Հորեղբայրս ուղղվեց և խոր շունչ քաշեց:

– Ազատ արձակիր դրան,– ասաց նա:– Հարկավոր չէ դաժան վարվել Աստծո անմեղ արարածի հետ: Քանի որ թու՜նավոր չէ, ոչ էլ ոխակալ, մկնից մեծ չի լինում, և խմբեր չեն կազմում, քաց թող գնա այդ խեղճ արարածը: Պետք է բարի լինել այն բոլոր մանրիկ կենդանիների հետ, որոնք մեզ հետ միասին ապրում են երկրի երեսին:

– Լավ, սրբ,– ասացի ես:

Եվ կոտորչավոր դողոշին քաց թողի:

– Ավելի զգույշ լինենք,– ասաց հորեղբայրս:– Թող ոչ մի բան չանհանգստացնի իմ հողի այդ բնակիչներին:

Կոտորչավոր դողոշը կաղեկաղ հեռացավ:

– Այս կենդանիները,– ասացի ես,– դարերով ապրում են այսպիսի հողերի վրա:

– Դարերով,– հարցրեց հորեղբայրս:– Դու համոզված ես:

– Համոզվածը համոզված չեմ,– ասացի ես,– բայց կարծում եմ, որ այդպես է: Համենայն դեպս նրանք դեռ այստեղ են:

Հորեղբայրս նայեց իր հողին, կակտուսներին ու փշոտ, թփերին, գլխավերևի երկնքին:

– Բայց ինչո՞վ են սնվել այստեղ,– գոչեց նա:

– Չգիտեմ,– ասացի:

– Բայց ի՞նչ ես կարծում:

– Միջատներով երևի:

– Միջատներով,– գոչեց հորեղբայրս:– Ինչպիսի՞ միջատներով:



- Բզեզներով երևի, ի՞նչ իմանամ: Քիչ տեսակի միջատներ են լինում: Վաղը ես կարող եմ դպրոցում հարցնել:

Մենք շարունակում էինք քայլել անշուր անապատով: Երբ մոտեցանք ինչ-որ փոսերի, հորեղբայրս կանգ առավ և հարցրեց.

- Ինչ կենդանիներ են ապրում սրանց մեջ.

- Առնետներ,- ասացի ես:

- Իսկ ի՞նչ բաներ են առնետները,- հարցրեց նա:

- Ինչպե՞ս ասեմ, մկան նման բաներ են,- ասացի ես: - Կրծողների դասին են պատկանում:

- Այսր ի՞նչ են անում այդ բոլոր արարածներն իմ հողի վրա,- ասաց հորեղբայրս:

- Դե, նրանք հո չգիտեն, որ հողը ձերն է: Հնուց ի վեր իրենց համար ապրում են այստեղ:

- Չեմ կարծում, թե այդ կոտորավոր դողողը առաջներում երբևիցե նայած լինի մարդու աչքերին,- ասաց հորեղբայրս:

- Այո, հազիվ թե,- ասացի ես:

- Ինչ ես կարծում, ես նրան վախեցրի՞:

- Հաստատ չգիտեմ,- ասացի ես:

- Եթե նույնիսկ վախեցրել եմ, ապա դիտմամբ չեմ արել,- ասաց հորեղբայրս: - Գիտե՞ս, ես ուզում եմ այստեղ տուն շինել:

- Միթե,- ասացի:

- Անպայման,- ասաց նա: - Մի հիանալի տուն:

- Կարծես մի քիչ հեռու է,- ասացի ես:

- Քաղաքից ընդամենը մեկ ժամվա ճանապարհ է,- ասաց նա:

- Եթե ժամում հիսուն մղոն ճանապարհ կտրես,- ասացի:

- Այստեղից մինչև քաղաք հիսուն մղոն չկա,- ասաց հորեղբայրս: - Ընդամենը երեսույոթ է:

- Դե մի քիչ էլ ավելի պիտի հաշվեի, որովհետև ճանապարհը վատն է,- ասացի ես:

- Ես սքանչելի տուն կկառուցեմ ինձ համար,- ասաց հորեղբայրս:- Իսկ էլի ի՞նչ կենդանիներ են ապրում այս հողում:

- Դե, այստեղ էլի մի երեք-չորս տեսակ օձեր են ապրում,- ասացի ես:

- Թունավոր:

- Մեծ մասամբ՝ ոչ: Թեև, այ, օրինակ, բոժոժավոր օձը...

- Ի՞նչ ես ասում: Մի՞թե այստեղ բոժոժավոր օձեր կան:

- Նրանք սովորաբար հենց այսպիսի հողերի վրա են ապրում,- ասացի ես:

- Եվ շատ կան այստեղ, հա՛:

- Միջին հաշվով մի ակրի վրա, թե ամբողջ վեց հարյուր ութսուն ակրի վրա,- հարցրի ես:

- Միջին հաշվով մի ակրի վրա:

- Ի՞նչ ասեմ, մի ակրի վրա երևի մի երեք հատ կլինի,- ասացի:- Ամենահամեստ հաշիվներով:

- Երեք հատ մի ակրի վրա,- գոչեց հորեղբայրս: - Համեստ հաշիվներով:

- Դե գուցե և երկուսը,- ասացի:

- Ուրեմն քանի՞սը կստացվի ամբողջ հողամասի վրա:

- Հիմա հաշվեմ,- ասացի:- Ամեն մի ակրում երկու հատ: Վեցհարյուր ութսուն ակրում՝ մոտավորապես հազար հինգ-հարյուր հատ:

- Հազար հինգ հարյուր հատ բոժոժավոր օձ,- գոչեց հորեղբայրս:

- Ակրն էլ փոքր բան չէ,- ասացի ես:- Մի ակրում երկու բոժոժավոր օձը այնքան էլ շատ չէ: Հաճախ չեն հանդիպի ձեզ:

- Իսկ էլի ի՞նչ թունավոր բան կա այստեղ:

– Կարծեմ՝ էլ ուրիշ ոչինչ, – ասացի: – Մնացած բոլոր կենդանիներն անվնաս բաներ են: Ասենք բոժոժավոր օձերն էլ այնքան վտանգավոր չեն, եթե հանկարծ մարդ չկոխի նրանց:

– Լավ, – ասաց հորեղբայրս: – Դու առաջ գնա և լավ նայիր ոտքիդ տակը: Տես, թե որ օձ պատահեց, չտրորես: Ես ամենևին չեմ ուզում, որ դու տասնմեկ տարեկան հասակում զոհ գնաս:

– Լավ, սըր, – ասացի: – Ես ուշադիր կլինեմ:

Մենք շուտ եկանք և ետ գնացինք դեպի «Ֆորդը»: Վերադառնալիս ես ոչ մի օձ չտեսա: Մեքենա նստեցինք, և հորեղբայրս սիգարետ վառեց:

– Այս անջուր անապատը ես այգի կդարձնեմ, – ասաց նա:

– Այո, սըր, – ասացի:

– Ես գիտեմ, թե ինչ դժվարություններ կան իմ առաջ, և գիտեմ, թե ինչպես կարելի է հաղթահարել դրանք, – ասաց հորեղբայրս:

– Ինչպե՞ս, – հարցրի ես:

– Դու, իհարկե, մտածում ես կոտոշավոր դողոշների կամ բոժոժավոր օձերի մասին, – ասաց նա:

– Ես մտածում եմ դժվարությունների մասին, – ասացի:

– Դե, ուրեմն, – ասաց նա, – ամենից առաջ ես կվարձեմ մի քանի մեքսիկացի և կստիպեմ աշխատել ռնց որ հարկն է:

– Իսկ ի՞նչ են անելու նրանք:

– Կմաքեն խոպանը, – ասաց հորեղբայրս: – Հետո ջրիոր կփորեն:

– Որտե՞ղ:

– Ուղիղ հողի մեջ, – ասաց հորեղբայրս: – Երբ մենք ջուր կունենանք, ես նրանց կստիպեմ հողը հերկել, և կսկսեմ մշակել:

– Իսկ ի՞նչ եք մտածում աճեցնել այստեղ, – հարցրի ես:



- Յորևն:

- Յորևն,- գոչեց հորեղբայրս:- Յորենն ինչի՞ն է պետք:  
Հացի հատը հինգ սենթ արժի: Ես նռան ծառեր կտնկեմ:

- Իսկ ի՞նչ արժե նուրը:

- Նուրը,- ասաց հորեղբայրս,- փաստորեն անծանոթ բան  
է այս կողմերում:

- Իսկ էլի ուրիշ բան մտածո՞ւմ եք տնկել:

- Ես մտածել եմ շատ տեսակ-տեսակ ծառեր տնկել:

- Դեղձի՞:

- Այո, մի տասը ակր:

- Իսկ ծիրան՞:

- Օ՞, ինչպես չէ,- ասաց հորեղբայրս:- Ծիրանը սքանչելի  
պտուղ է: Տեսքը՝ գեղեցիկ, համը՝ չքնաղ, կորիզն էլ հիանալի:  
Մի քսան ակր ծիրան կտնկեմ:

- Միայն չլինի՞ թե ջրի հարցը շատ չարչարի մեքսիկա-  
ցիներին,- ասացի ես:- Այս հողում ջուր կգտնվի՞ արդյոք:

- Իհարկե կգտնվի,- ասաց հորեղբայրս:- Կարևորն սկսելն  
է: Բանվորներին ես կասեմ, որ բոժոժավոր օձերից զգու-  
շանան: Նուր,- կրկնեց նա:- Դեղձ: Ծիրան: Էլի ի՞նչ կառա-  
ջարկես դու:

- Թո՛ւզ,- ասացի ես:

- Երեսուն ակր էլ թուզ,- ասաց հորեղբայրս:

- Իսկ ի՞նչ կասեք թթի մասին: Թթենին շատ սիրուն ծառ  
է,- ասացի ես:

- Թո՛ւթը,- ասաց հորեղբայրս և բավականությունից լե-  
զուն ձլթացրեց:- Սիրուն ծառ է թթենին, ի՞նչ խոսք: Դեռ  
հայրենիքում ես շատ էի հավանում այդ ծառը: Քանի՞ ակր  
կառաջարկեիր դու:

- Մի տասը ակր,- ասացի ես:

- Շատ լավ,- ասաց նա:- Է՛լ ի՞նչ:



- Արմավենին էլ գեղեցիկ է:

- Օ՛, իհարկե,- ասաց հորեղբայրս,- ամենագեղեցիկ ծաներից մեկն է: Տասը ակր էլ արմավենի: Էլ ինչ:

- Դե, խնձորենին հազիվ թե աճի այսպիսի հողում,- ասացի ես:

- Երևի չի աճի,- ասաց հորեղբայրս:- Բայց միևնույն է, աճի էլ, ես խնձոր չեմ սիրում:

Նա մոտորը միացրեց, և մենք չոր խոպանով շարժվեցինք դեպի նույնպիսի չոր ճանապարհը: Մերենան թեթևակի ուստուտում էր, մինչև հասանք ճանապարհը, որից հետո արդեն ավելի արագ գնացինք:

- Այ թե էլի ինչ,- ասաց հորեղբայրս:- Երբ տուն հասնենք, դու մերոնց ոչ մի բան չասես այս ֆերմայի մասին:

- Շատ լավ, սըր,- ասացի ես:

«Ֆերմա՛, - մտածեցի ես:- Ի՛նչ ֆերմա»:

- Թող սա նրանց համար անակնկալ լինի,- ասաց հորեղբայրս:- Դու գիտես, թե ինչ պտուղ է քո տատը: Ավելի լավ է ես ամեն ինչ կանեմ ինչպես մտածել եմ, իսկ երբ պատրաստ կլինի, մեր ամբողջ ընտանիքը կտանեն ֆերմա, և դա լավ անակնկալ կլինի նրանց համար:

- Լավ, սըր,- ասացի ես:

- Ոչ որի՛ ոչ մի խոսք:

- Լավ, սըր:

Եվ ահա, ժամանակը եկավ, ու մեքսիկացիներն սկսեցին խոպանը մաքրել: Երկու ամսում նրանք մաքրեցին տասն ակրի չափ մի տարածություն: Յոթ հոգի էին: Աշխատում էին բահերով ու բրիչներով: Նրանք հասկացողություն չունեին, թե ինչու են իրենց ստիպում այդ գործն անել: Այդ ամենը նորից շատ տարօրինակ էր թվում, բայց չէին տրտնջում: Փող

հո ստանում էին, մնացածն իրենց չէր վերաբերում: Դրանք երկու եղբայր էին՝ իրենց զավակներով: Մի անգամ ավագ եղբայր Դիեգոն շատ քաղաքավարությամբ իմ հորեղբորը հարցրեց, թե, իսկապես, իրենք ինչով են զբաղված այստեղ:

– Մինյոր,– ասաց նա,– ներեցեք խնդրում եմ: Մենք այս ինչի համար ենք կտրտում այս կակտուսները:

– Ես այս հողը մշակելու եմ,– ասաց հորեղբայրս:

Մյուս մեքսիկացին Դիեգոյին մեքսիկերեն հարցրեց, թե ինչ ասաց հորեղբայրս, և Դիեգոն նրան բացատրեց:

Նրանք մտածեցին, թե չարժե անհանգստանալ ու իմ հորեղբորն ասել, որ դրանից բան չի դուրս գա: Հանգիստ շարունակեցին կակտուսները կտրատել:

Սակայն կակտուսները երկար ժամանակ չէին մնում կտրտված: Մաքրված տարածության վրա բուռն թափով աճում էին նոր փշփշոտ շիվեր: Այդ բանը հորեղբորս ուղղակի զարմացնում էր:

– Կակտուսներից ազատվելու համար խոր վար է հարկավոր,– ասացի ես:– Հարկավոր է ամբողջ հողամասը մի լավ հերկել:

Հորեղբայրս խորհուրդ հարցրեց Ռայենին, որը գյուղատնտեսական գործիքներ էր վաճառում: Ռայենը խորհուրդ տվեց ձիերից ձեռք քաշել և դիմել մշակության նոր ձևերի՝ թող քո հողամասով տրակտոր անցնի, նա մի տարվա գործը մի օրում կանի:

Եվ հորեղբայրս գնեց մի «Ջոն Դիր» տրակտոր: Դա մի հիանալի մեքենա էր: Ռայենի ուղարկած մեխանիկը Դիեգոյին սովորեցրեց, թե ինչպես պետք է վարվել տրակտորի հետ, և հաջորդ անգամ, երբ ես ու հորեղբայրս եկանք հողամաս, հեռվում տեսանք մենավոր տրակտորը, որը հոնդում էր անապատի անսահման լռության մեջ: Դա զարհուրելի տպա-



վորություն գործեց: Եվ իսկապես որ զարհուրելի էր: Բայց հորեղբայրս գտնում էր, որ դա սքանչելի է:

- Պրոգրես,- ասում էր նա:- Նոր դար է սկսվել: Մի տասը հազար տարի առաջ հարյուրավոր մարդիկ մի ամբողջ շաբաթ պիտի աշխատեին, այնինչ տրակտորը նրանց գործը մեկ օրում է արել:

- Տասը հազար տարի առաջ,- զարմացա ես:- Դուք երևի ուզում եք ասել երեկ:

- Թեկուզ հենց այդպես,- ասաց հորեղբայրս:- Ժամանակակից կոմֆորտը, միևնույն է, ոչ մի բանի հետ համեմատել չի լինի:

- Տրակտորն ինչ կոմֆորտ է,- ասացի ես:

- Հապա ինչ է քո կարծիքով: Միթե քշողը նստած չէ:

- Հապա մի փորձեք նրա վրա դիմանալ,- ասացի:

- Քանի որ քեզ համար նստելու տեղ կա,- ասաց հորեղբայրս, - այդ արդեն կոմֆորտ է, սուլել կարճ է:

- Այո, սրբ,- ասացի:- Բնչ եղանակ եք ուզում լսել:

- Եղանակ,- ասաց հորեղբայրս:- Ոչ մի եղանակ ինձ հարկավոր չէ: Ես ուզում եմ, որ դու սուլես տրակտորի վրա աշխատող այն մեքսիկացուն:

- Ինչի՞ համար,- հարցրի:

- Ինչի համար էլ լինի: Պարզապես սուլիր: Թող նա իմանա, որ մենք այստեղ ենք և գոհ ենք իր աշխատանքից: Նա երևի արդեն մի քսան ակր հերկած կլինի:

- Լավ, սրբ,- ասացի:

Ես երկու ձեռքերիս երկրորդ և երրորդ մատները բերանս դրի և ամբողջ ուժով սուլեցի: Բավական ուժեղ սուլոց ստացվեց, բայց, երևում է, Դիեգոն չլսեց. նա բավական հեռու էր: Բայց չէ՞ որ մենք ինքներս նրա կողմն էինք գնում, և ես չէի հասկանում, հորեղբորս ինչին էր պետք, որ ես սուլեմ:

- Էլի,- ասաց նա:

Ես նորից սուլեցի, բայց Դիեգոն չլսեց:

- Ավելի ուժեղ,- ասաց հորեղբայրս:

Այս անգամ ես լարումից քիչ մնաց պայթեի, իսկ հորեղբայրս ականջները փակեց: Եվ մեքսիկացին տրակտորի վրա լսեց: Նա արագությունը նվազեցրեց, շուտ եկավ և սկսեց դաշտը հերկել մեր ուղղությամբ:

- Դուք այդ էիք ուզում նրանից,- հարցրի ես:

- Լավ, միևնույն է,- ասաց հորեղբայրս:

Մեկուկես րոպե չանցած տրակտորը մոտեցավ մեզ: Մեքսիկացին շատ գոհ էր: Նա դեմքի ցեխն ու քրտինքը սրբեց և տրակտորից իջավ:

- Մեյոր,- ասաց նա,- հիանալի բան է սա:

- Ուրախ եմ, որ այդ Ձեզ դուր է գալիս,- ասաց հորեղբայրս:

- Ձեիք ուզենա նստել, բշեմ,- հարցրեց մեքսիկացին հորեղբորս:

Հորեղբայրս չգիտեր ինչ պատասխաներ: Նա ինձ նայեց:

- Առաջ դու բարձրացիր,- ասաց նա:- Մի քիչ նստիր տեսներ:

Դիեգոն բարձրացավ տրակտորի վրա և ինձ էլ օգնեց բարձրանալ: Նա նստեց մետաղյա նստատեղին, իսկ ես նրա հետևը կանգնեցի և ուսերից բռնեցի: Տրակտորը ցնցվեց, ուստեց ու տեղից շարժվեց: Ետ գնում էր արագ և բարձր աղմկում: Մեքսիկացին դաշտում մի մեծ շրջան գործեց և նորից տրակտորը բշեց հորեղբորս մոտ: Ես ցած թռա:

- Լավ,- ասաց հորեղբայրս մեքսիկացուն:- Շարունակիր բո աշխատանքը:

Եվ մեքսիկացին տրակտորը տարավ էլի այնտեղ, որտեղ հերկում էր դրանից առաջ:

Գետնի տակից ջուր հանել հորեղբորս հաշողվեց շատ



ամիսներ անց միայն: Ամբողջ հողամասում բազմաթիվ հորեր էին փորել, բայց ոչ մի տեղ ջուրը գետն ի երես չէր դուրս գալիս: Հորեղբայրս, իհարկե, մեխանիկական պոմպեր էլ ուներ, բայց միևնույն է, ջուրը չէր դուրս գալիս: Տեխասից Ռոյ ազգանունով մի ջրային մասնագետ եկավ իր երկու կրտսեր եղբայրների հետ: Նրանք հողը հետազոտեցին և հորեղբորս ասացին, որ ջուր կհանեն: Այդ գործի վրա նրանք երեք ամիս աշխատեցին, բայց ստացված ջուրը պղտոր էր և այն էլ քիչ: Մասնագետը հորեղբորս ասաց, որ ժամանակի ընթացքում կկարգավորվի, և վերադարձավ Տեխաս:

Այժմ արդեն հողի կեսը մաքրված էր ու հերկված, ջուր էլ ունեինք, այնպես որ հասել էր ծառատնկման ժամանակը:

Մենք սկսեցինք նռնենիներ տնկել: Դրանք ամենաբարձրորակ տնկիներ էին և շատ թանկ: Տնկեցինք մի յոթ հարյուր հատ: Ես ինքս մի հարյուր հատ տնկեցի, հորեղբայրս էլ բավական տնկեց: Այսպիսով աշխարհից դուրս, կատարելապես վայրի անապատում ստացվեց մի քսան ակր տարածությամբ նռնենիների պուրակ: Դա ամենաթովիչ անհերթությունն էր, որ կարելի է երևակայել, և հորեղբայրս հիացած էր դրանով: Դժբախտությունը միայն այն էր, որ հորեղբորս փողերը վերջանում էին: Եվ ահա փոխանակ գործը շարունակելու և ամբողջ վեց հարյուր ութսուն ակրում պտղատու ծառեր տնկելու, նա որոշեց իր բոլոր ջանքերը ժամանակն ու փողը նվիրել միմիայն նռնենիների պուրակին:

– Սա միայն սկզբնական շրջանում,– ասում էր նա:

Մինչև որ մենք կսկսենք նուր ծախսել և մեր փողը ետ ստանալ:

– Հասկանալի է, սրբ,– համաձայնում էի ես:

Ես հավատացած չէի, բայց չգիտեմ ինչու ինձ թվում էր, թե գոնե առաջիկա երկու-երեք տարում մենք այդ ման-

րիկ ծառերից ոչ մի պիտանի պտուղ չենք ստանա, այնուամենայնիվ ոչինչ չասացի:

Մեքսիկացի բանվորներին հորեղբայրս արձակեց, և ես ու ինքը տնտեսությունը մեր ձեռքն առանք: Մենք ունեինք տրակտոր և հողամաս, ուստի ժամանակ առ ժամանակ գնում էինք պլանտացիա, տրակտորը քշում, կակտուսներն արմատախիլ անում և նոնենիների արանքները փխրեցնում: Այսպես շարունակվեց երեք տարի:

– Շուտով արդեն,– ասում էր հորեղբայրս,– այս անապատի տեղը դու կտեսնես աշխարհիս ամենաաքանչելի այգին: Զրի դրությունը, սակայն, չէր բարելավվում: Երբեմն հանկարծ ուժեղ ու առատ շիթ էր խփում, որի մեջ մանրիկ քարեր բոլորովին քիչ էին լինում, և հորեղբայրս շատ էր ուրախանում, բայց մյուս օրը նորից պղտոր ու բարակ ջուր էր հոսում: Նոնենիները քաջաբար պայքարում էին կյանքի համար, բայց միշտ էլ այնքան ջուր չէին ստանում, որ պտուղ տան:

Նրանք ծաղկեցին միայն չորրորդ տարին: Հորեղբորս համար դա մի մեծ տոն էր: Նա բոլորովին խելքը թոցրեց ուրախությունից, երբ ծառերը ծաղկած տեսավ:

Բայց այդ ծաղիկներից էլ մի խելքը գլխին բան դուրս չեկավ: Գեղեցիկ ծաղիկներ էին և միայն այդքան: Հազվագյուտ ծիրանագույն ծաղիկներ:

Այդ տարին բերք ստացանք՝ ընդամենը երեք հատ մանրիկ նուռ:

Մեկը ես կերա, մյուսը հորեղբայրս, իսկ երրորդը դրինք գրասենյակի ամենաաչքի ընկնող տեղը:

Հաջորդ տարին լրացավ իմ տասնհինգ տարին: Այդ ժամանակամիջոցում ինձ հետ շատ ու շատ զարմանալի բաներ պատահեցին: Այսպես, ես շատ լավ-լավ գրքեր կարդացի



և բոյով էլ հորեղբորս չափ դարձա: Ֆերման դեռ էլի մնում էր մեր գաղտնիքը: Դա հորեղբորս վրա ահագին փող էր նստում, բայց նա էլի հույսը չէր կտրում, որ շատ շուտով կսկսի նուռ ծախել, կվերադարձնի իր փողերը և կիրականացնի անապատում այգի ստեղծելու իր պլանը:

Ծառերը լավ չէին աճում: Նրանք մի քիչ մեծացել էինք, բայց դա հազիվ էր նկատվում: Ծառերն էլ թառամել ու փչացել էին:

– Դա նորմալ բան է, – ասում էր հորեղբայրս: – Ակրին քսան ծառը նորմալ կորուստ է: Բայց մենք առայժմ նորերը չենք տնկի: Հետո կանենք այդ:

Այս բոլորից զատ նա դեռ հողի համար էլ փող էր վճարում:

Հետևյալ տարին նա իր այգուց մի երկու հարյուր նուռ ստացավ: Բերքը մենք երկուսով հավաքեցինք: Այդ նոնե-րը բավական ողորմելի տեսք ունեին: Մենք դրանք դասավորեցինք գեղեցիկ արկղների մեջ, և հորեղբայրս ապրանքն ուղարկեց Չիկագո, մեծաքանակ առևտրական մի տուն: Ընդամենը տասնմեկ արկղ էր:

Մի ամբողջ ամիս մենք այդ առևտրական տանից ոչ մի պատասխան չստացանք, և ահա մի գիշեր հորեղբայրս միջ-քաղաքային հեռախոսային խոսակցություն պատվիրեց: Մեծաքանակ առևտրական դ'Ագոստինոն հորեղբորս ասաց, որ ոչ ոք չի վերցնում:

– Դուք ամեն մի արկղին որքան եք պահանջում, – լսափողի մեջ գոռում էր հորեղբայրս:

– Մեկ դոլար, – գոռում էր դ'Ագոստինոն:

– Դա քիչ է, – գոռում էր հորեղբայրս: – Ես ամեն մի արկղին հինգ դոլար եմ ուզում, ո՛չ մի սենթ պակաս:

– Արկղը մի դոլարով էլ չեն վերցնում, – գոռում էր դ'Ագոստինոն:

- Ինչո՞ւ չեն վերցնում,- գոռում էր հորեղբայրս:  
- Մարդիկ չեն իմանում ինչ բան է սա,- գոռում էր դ'Ագոստինոն:

- Հապա դուք էլ ի՞նչ գործ անող եք այդ դեպքում,- գոռում էր հորեղբայրս:- Դա նո՛ւռ է, նո՛ւռ: Ես ամեն մի արկղին հինգ դոլար եմ ուզում:

- Ես ծախել չեմ կարող,- գոռում էր առևտրականը: - Ես ինքս էլ մի հատ նուռ կերա և չեմ կարող ասել թե դա մի երևելի բան է:

- Դուք գժվել եք,- գոռում էր հորեղբայրս:- Աշխարհի երեսին նուան պես լավ պտուղ չկա: Արկղին հինգ դոլար հո համարյա ձրի է:

- Հիմա ի՞նչ կհրամայեք անել,- գոռում էր դ'Ագոստինոն: - Ես սրանք ծախել չեմ կարող: Ինձ պետք չեն:

- Հասկանում եմ,- ֆսսացրեց հորեղբայրս:- Ետ ուղարկեցեք շտապ:

Այս խոսակցությունը հորեղբորս վրա տասնյոթ դոլար նստեց:

Եվ այսպես, տասնմեկ արկղները ետ եկան:

Համարյա բոլոր նոռները ես ու հորեղբայրս կերանք:

Հետևյալ տարին հորեղբայրս այլևս հողի համար վճարել չկարողացավ: Նա թղթերը վերադարձրեց այն մարդուն, որը ծախել էր նրան հողամասը: Այդ ժամանակ ես գրասենյակում էի:

- Միստր Գրիֆիտ,- ասաց հորեղբայրս:- Ես ստիպված եմ ձեզ վերադարձնել ձեր սեփականությունը, բայց ուզում եմ խնդրել, որ մի զիջողություն անեք: -Քսան ակր ես նոռենիներ եմ տնկել և շատ երախտապարտ կլինեի ձեզ, եթե թույլ տայիք ինձ խնամել այդ ծառերը:

- Խնամե՛լ,- ասաց միստր Գրիֆիտը:- Ինչի՞ համար:



Հորեղբայրս փորձեց բացատրել նրան, բայց չկարողացավ:  
Շատ դժվար է մի բան մտցնել մարդու գլուխը, եթե նա ձեզ  
չի կարեկցում:

Եվ ահա հորեղբայրս կորցրեց և հողը, և ծառերը:

Մի երեք տարի անց ես ու հորեղբայրս մեքենայով գնացինք այնտեղ և անցանք նոնենիների պուրակով: Բոլոր ծառերը չորացել էին: Հողը նորից ծածկվել էր կակտուսներով և փշփշոտ թփուտով: Եթե չհաշվենք մանրիկ չորացած նոնենիները, այստեղ ամեն ինչ ճիշտ և ճիշտ այնպես էր, ինչպես եղել էր միշտ, սկսած աշխարհի ստեղծվելու առաջին օրերից:

Մենք անցանք նոնենիների պուրակով և վերադարձանք մեքենայի մոտ:

Մեքենա նստեցինք և վերադարձանք քաղաք:

Մենք իրար ոչ մի խոսք չասացինք, որովհետև ասելու շատ ու շատ բան ունեինք, բայց դրա համար բառեր չկային: